

7 november 2021

Gedachtenisdienst Willem de Zwijgerkerk, Amsterdam Zuid
voorganger Nelly Versteeg

zingen: lied 221: 1 en 2; lied 274; lied 920; lied 736; Ga maar gerust

lezen: Job 19: 23-27; Marcus 12: 18-27

muzikale medewerking door de zanggroep o.l.v. Jan Marten de Vries: motetten op teksten van Angelus Silesius)

Inleiding:

We lezen enkele woorden van Job en over het gesprek van Jezus met de sadduceeën, die zeggen dat er geen opstanding is. Het zijn inkijkjes in de spiritualiteit van Job en Jezus.

Job - eens rijk en succesvol - raakt zijn bezit en zijn kinderen kwijt en hij wordt ziek. Hij voert lange gesprekken met zijn vrienden over zijn eigen rol en over de rol van God in alles wat hem overkomt. In goede én kwade dagen bleef hij vroom, en God trouw. 'Ik weet: mijn redder leeft', zegt Job. Tegenover alles wat hij heeft gehoord van en over God, verlangt hij om God te zien met eigen ogen. 'Ik weet ... ik zal hem aanschouwen, met eigen ogen.'

In tegenstelling tot de sadduceeën gelooft Jezus in de opstanding. Na de opstanding uit de dood bestaan mensen als geestelijke wezens: als engelen. En als God zich bekend maakt aan Mozes als de God van Abraham, Isaak en Jakob, lijkt Jezus dit zo op te vatten: God zegt eigenlijk: uw vaders die ik hier bij me heb, of nog anders gezegd: met wie mijn relatie onverminderd verder gaat.

Tussen de lezingen zingen we lied 920. De dichter, Ad den Besten, liet zich o.a. inspireren door het gedicht 'Herfst' van Rilke. In het derde couplet gebruikt hij ook het beeld van Gods hand die een mens opvangt, zodat de relatie niet definitief verbroken raakt, en hoewel veranderd toch doorgaat.

Overweging

Gemeente van ons Heer, lieve mensen hier in de Willem de Zwijgerkerk,

Opstandingsgeloof - Jezus geloof erin. Daar heeft hij al drie keer uiting aan gegeven bij de aankondiging dat hij moet lijden, zal sterven en na drie dagen uit de dood zal opstaan (8:31; 9:31; 10:34).

Ik voel wel mee met de leerlingen van Jezus die er niet goed raad mee wisten. Ze vroegen zich af wat Jezus bedoelde met 'deze opstanding uit de dood' (9: 10)

Maar niet weten wat opstanding zeggen wil is nog iets anders dan het helemaal ontkennen, zoals de sadduceeën deden. Ze meenden wel dat een mens op een bepaalde manier voortbestaat, namelijk in kinderen. Daarom was nageslacht wezenlijk. Maar zélf na de dood leven? Nee, daar kon deze groep van priesters zich weinig bij denken.

Toch was in de tijd van Jezus het opstandingsgeloof groeiende. Hoe kan dat dan, vragen de sadduceeën zich af. Opstanding: dat is toch onmogelijk?! Dat leggen ze uit door te verwijzen naar het zwagerhuwelijk (Deut. 25: 5-6). Wanneer broers bij elkaar wonen en een van hen sterft zonder een zoon na te laten, dan mag de vrouw van de overledene niet trouwen met een man buiten de familie. Haar zwager zal gemeenschap met haar hebben, haar tot vrouw nemen. De eerste zoon

die dan geboren wordt, krijgt de naam van zijn overleden broer. Diens naam sterft dan niet uit. Met het voorbeeld waarin tot zeven maal sprake is van een zwagerhuwelijk maken de sadduceeën de gedachte aan opstanding absurd.

In wat Jezus uit de Schrift haalt betekent opstanding níet: terugkeer tot het oude, aardse leven. Wat het wél is? Het verdergaan van het 'zijn'; anders, maar er 'als een engel' nog wel zijn; een relatie die niet stopt.

Met een heel ander beeld vind ik de verbeelding daarvan in het gedicht van Rilke. De boom laat de bladeren vallen. Ze vallen. En ergens worden ze opgevangen. Iemand vangt ze op. En dan is in het gedicht van Rilke al het beeld verschoven van 'bladeren die vallen' naar 'mensen'.

Het overlijden van een dierbare, man, vrouw, vader, moeder, vriend slaat een gat in ons leven. Dat is natuurlijk voor iedereen anders en afhankelijk van persoonlijke omstandigheden. Maar ik heb wel geleerd dat elk verdriet zijn eigen gewicht heeft. Dat ieder het op een eigen manier beleeft, en dat het niet past om daar van buiten over te oordelen.

Hoe dan ook, er is een gat in je leven gekomen. De pijnlijke leegte zwijgt je tegemoet.

Hoe pak je de draad weer op?

Ook hier geldt dat ieder daar verschillend mee omgaat. Het kan soms helpen om maar gewoon in het klein te beginnen. Met de dagelijkse dingen, de dagelijkse routine. Het leven gaat door, ons leven gaat door, en we eren de overledenen niet door ons in ons verdriet op te sluiten, door alleen maar stil te blijven staan, door ons te verliezen in het verleden.

Wat kan in religieuze, spirituele zin betekenis geven aan de dood? Wat betekent in de pijnlijke ervaring met de dood opstandingsgeloof? Klinkt het misschien in de voorzichtige zekerheid van Job: 'Ik weet: mijn redder leeft ... ik zal hem met eigen ogen zien? Is het misschien het 'als engel in de hemel zijn, het bij God zijn' waar Jezus van spreekt? De woorden van Job worden wel als een eerste aanzet voor opstandingsgeloof in het eerste testament geïdentificeerd. Opstandingsgeloof is dan: alsof de hemel de aarde bevestigt. Zo is het goed. Je gaat je weg niet tevergeefs. Onze levensweg heeft een doel en een bestemming. En ook al zie je dat niet elke dag – je mag er op vertrouwen dat de weg van het leven niet doodloopt op het niets, op de leegte en op de eeuwige stilte, maar dat de weg van het leven, van ons en mijn leven, een hemelse bestemming heeft.

De Amerikaanse zen-boeddhist Joan Halifax begeleidt stervenden. Daarover schreef ze een boek: *De laatste woorden van liefde (Boeddhistische lessen over het leven en de dood.*; heruitgegeven in 2014) Daarin schrijft ze ook over de dood van haar vader. 'Na zijn dood zat ik naast zijn lichaam en vroeg ik me af waar zijn 'zelf' was gebleven. Is een deel van hem vastgelegd en altijd blijvend? Maar toen zag ik duidelijk dat mijn vaders' zelf niet aan een plaats gebonden is. (...) Hij is nu overal.' En dan komt het: 'In wezen was hij altijd al overal, alleen nam ik hem op één plek waar en niet als universele aanwezigheid. Tot hij stierf.'

Zolang wij onze naasten lichamelijk bij ons 'hebben', is het misschien moeilijker om te zien wie zij werkelijk zijn.

Is een mens ten diepste niet ook: schepsel, schepping, voortvloeisel uit de bovenpersoonlijke, alomtegenwoordige die ik maar God noem. De mens die wij zijn en worden - lichamelijk, psychologisch, sociaal, gevormd door de kansen die je al dan niet had, de levenservaring die je opdeed, door karakter, vaardigheden, tegenslagen en teleurstellingen. Die vorm vergaat met de dood, maar het wezen blijft. En je hoopt op voltooiing, verzoening.

Opstandig? - het blijft tasten en zoeken. Nu denk ik: opstanding uit de dood is misschien niet zozeer iets dat aan de gestorvene gebeurt, maar aan de achterblijvers. Dat je ogen worden geopend voor de diepste identiteit van die ander, de identiteit die juist door de lichamelijke afwezigheid, juist door dood héén anders (en misschien wel beter) ervaarbaar geworden is. Dat je oog hebt wie de ander ten diepste, in wezwn, is. En daarmee kan ik verbonden blijven, dat wezenlijke kan ik ervaren. In mij - als deel van mijzelf; in gebaren en woorden van anderen; in natuurlijke alledaagse verschijnselen als het licht, de zon, de dag, de wind - alles waarin ook troost, verwachting op Gods toekomst, vertrouwen besloten ligt.

Bij alle gemis dat ons overkomt, dat we nog dagelijks voelen, bij het verdriet op een dag als vandaag, als het allemaal samenkomt hier in de kerk, hopen wij toch en bidden wij, dat de verbondenheid met de mensen die uit dit aardse leven zijn gevallen niet ophoudt. Niet bij ons, niet bij God.

Zij zijn ons ontvallen.

Zij zijn ons vooruit gegaan.

Ze kunnen overal zijn. En ze blijven wie ze in wezen zijn.

AMEN